

**Sprawozdanie merytoryczne z działalności Fundacji „BORUSSIA”
za okres od stycznia do grudnia 2025 r.**

GREMIA FUNDACJI

W 2025 r. Rada Fundacji pracowała w składzie, powołanym na V kadencję przez Zgromadzenie Fundatorów (Kazimierz Brakoniecki, Robert Traba). Tworzyli ją: Alicja Kulik (przewodnicząca), Maja Dobiasz-Krysiak, Łukasz Galusek, Piotr Mitzner, Jacek Poniedziałek, Wacław Radziwinowicz (członkowie).

Bieżącą działalnością fundacji kierował Zarząd w składzie: Kornelia Kurowska (prezeska), członkinie Zarządu: Alina Kuzborska, Ewa Romanowska, Adelajda Turbaczewska.

Coroczne posiedzenie Rady Fundacji „Borussia” odbyło się 07.02.2025 r. w siedzibie fundacji. Wzięli w nim udział członkowie Rady, Fundatorzy i członkinie Zarządu. W formule online dołączyli także Łukasz Galusek i Piotr Mitzner. Zarząd podsumował działalność w 2024 r., odnosząc się do bieżących wyzwań. Rada pozytywnie zaopiniowała sprawozdanie z działalności organizacji. Zapoznała się także z planami działań na 2025 r.

Zespół stałych współpracowników fundacji tworzyły: Kornelia Kurowska, Ewa Romanowska, Marianna Nowicka (współpraca z wolontariuszami), Justyna Paul (księgowość). Od listopada 2025 r. z zespołem współpracuje dwoje wolontariuszy, odbywających staż wolontariacki w ramach programu edukacyjnego UE „Europejski Korpus Solidarności”.

DZIAŁALNOŚĆ STATUTOWA

W okresie od stycznia do grudnia 2025 r. fundacja prowadziła działalność statutową w następujących obszarach:

1. Wspólny Program fundacji i Stowarzyszenia Wspólnota Kulturowa „Borussia”: Centrum Dialogu Międzykulturowego DOM MENDELSONNA
2. Program transgraniczny
3. Edukacja obywatelska/wolontariat
4. Inne projekty i działania

Ad. 1 Program Centrum Dialogu Międzykulturowego DOM MENDELSONNA

W roku 2025 w partnerstwie z WK „Borussia” zorganizowaliśmy i przeprowadziliśmy następujące wydarzenia:

Festiwal Mendelsohna

W 2025 r. Festiwal Mendelsohna miał swoją 10. edycję i odbywał się pod hasłem „W drodze” – było to nawiązanie do pierwszego wydarzenia z tego cyklu, które także nosiło ten sam tytuł. W ostatnich latach Festiwal stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych wydarzeń odbywających się na Warmii i Mazurach, które podejmuje aktualne kwestie kulturowe i społeczne, tworząc przestrzeń do spotkania, refleksji i dialogu nad tożsamością, historią i współczesnością, wielokulturowym dziedzictwem regionu i pamięcią. Promuje działania na rzecz rozwoju lokalnych społeczności, buduje świadomość obywatelską mieszkańców, szczególnie młodego pokolenia i integruje ich wokół wartości demokratycznych.

W 2025 r. wśród naszych partnerów byli: Forum Dialogu Publicznego, Miejska Biblioteka Publiczna w Olsztynie, Stowarzyszenie Przyjaciół Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie, Freunde der Borussia Olsztyn/Allenstein, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie, Stowarzyszenie „Areszt Sztuki”, Kino Studyjne Awangarda 2, Kolegium Europy Wschodniej, Fundacja „Pogranicze”, Wydawnictwo Czarne oraz szkoły: Państwowe Liceum Plastyczne im. E. Mendelsohna w Olsztynie, I Liceum Ogólnokształcące w Olsztynie, Zespół Szkół nr 2 w Mrągowie. Wydarzenia Festiwalu – wzorem lat poprzednich – były rozłożone w czasie i trwały od 03.10. do 30.11.2025 r.

Na program 10. edycji Festiwalu złożyły się:

03.10. Oficjalna inauguracja Festiwalu Mendelsohna: „Światy Innych” – literacki dialog z udziałem Elizy Kąckiej i Joanny Wilengowskiej

04.10. Warsztaty edukacyjno-artystyczne „Kamyki pamięci”. Prowadzenie: Ewa Pohlke

06.10. Wernisaż wystawy malarskiej „Artyści dla Pokoju”

09.10. Pokaz filmu w reż. Romana Polańskiego „Pianista” i rozmowa z Aliną Szpilman

10.10. „Dziedzictwo Władysława Szpilmana” – spotkanie z Aliną Szpilman, wnuczką Władysława Szpilmana. Prowadzenie: Kornelia Kurowska

16.10. „Dookoła. Pieszko po obrzeżach Berlina” – spotkanie z Paulem Scratonem. Prowadzenie: Marcel Krueger

17.10. „Powrót? Historia rodziny z Warmii” – spotkanie z Marcelem Kruegerem

18.10. Wernisaż wystawy fotograficznej Beaty Wiśniowskiej „Pałace i dwory dawnych Prus Wschodnich – historia odchodzenia”. Zorganizowaliśmy także dwa oprowadzania po wystawie z udziałem autorki, które odbyły się 22.10 i 08.11.

27.10. „W obliczu wojny” – spotkanie z ukraińskimi poetkami: Juliją Browarną, Kateryną Michalicyną i Hanną Osadko

29.10. Finisaż wystawy „Artyści dla Pokoju”. Oprowadzanie kuratorskie po wystawie – Ewa Pohlke

05.11. „Róża Luksemburg. Domem moim jest cały świat” – spotkanie autorskie z Weroniką Kostyrko. Prowadzenie: Joanna Wilengowska

07.11. „Inny przychodzi w czas wojny. Na marginesie filozofii Levinasa” – spotkanie z Antonem Marczyńskim, filozofem i wykładowcą

13.11. „W drodze przez straty” – spotkanie z Izabelą Jachnicką, Agnieszką Wojcińską oraz Tetianą Revenko

14.11. „Kibuce, skłoty, komuny – społeczne przestrzenie wolności” – wystąpienie Krzysztofa Dąbkowskiego

19.11. „Erich Mendelsohn – architekt-wizjoner” – wykład dr. Erana Mordohovicha

25.11. „Wojna na tyłach” – spotkanie z Andriyem Lyubką. Prowadzenie: Aleksander Suhak

Oficjalne otwarcie poprzedziło muzyczne preludium do X Festiwalu Mendelsohna – był to koncert zespołu „Wernyhora” pod tytułem „Pieśni bojkowską mową malowane” oraz warsztaty pieśni Bojkowskich, prowadzone przez Darię Kosiek. Oba wydarzenia miały miejsce 27.10. w Domu Mendelsohna.

W czasie trwania Festiwalu odbywały się jako wydarzenia towarzyszące inne spotkania, inicjowane przez Borussię z cyklu: Lekcje dialogu, Kultur-Transfer, Olsztyn różnorodnie.

LEKCJE DIALOGU

W 2025 r. w cyklu „Lekcje dialogu” kontynuowaliśmy edukacyjne zajęcia dla grup zorganizowanych: studentów, uczniów i grup wolontariuszy. Tematyka zajęć oscylowała wokół zagadnień edukacji międzykulturowej, wielokulturowych dziejów Olsztyna, historii Domu Mendelsohna, postaci i dorobku architekta. W ramach cyklu odbyło się ponad 30 spotkań/warsztatów/zajęć dla różnych grup odbiorców.

Podobnie jak w poprzednich latach, również w 2025 roku oferta cyklu wydarzeń „Lehrstunde Dialog” spotkała się z dużym zainteresowaniem ze strony szkół, organizacji i instytucji, a także UWM. Wśród uczestników znaleźli się także również osadzeni z Oddziału Zewnętrznego Aresztu Śledczego (2 grupy).

W cyklu zorganizowaliśmy także wydarzenia w cyklu „Lekcje dialogu”, które odbywały się poza siedzibą „Borussii”:

25.06.2025 Warsztaty kreatywne dla dzieci „Legends warmińskie” w Bibliotece „Abecadło”

Historia i tradycje regionu Warmii cieszą się coraz większą popularnością. We współpracy z Miejską Biblioteką Publiczną w Olsztynie zaprosiliśmy dzieci na wydarzenia poświęcone legendom warmińskim i występującym w nich postaciom.

9-10.10.2025 Dwa spotkania dla młodzieży z Aliną Szpilman, wnuczką Władysława Szpilmana

Jednym z gości Festiwalu Mendelsohna w 2025 r. była Alina Szpilman, wnuczka kompozytora i pianisty Władysława Szpilmana, którego historię poznaliśmy dzięki filmowi Romana Polańskiego. Zaprosiliśmy ją także na dwa spotkania z uczniami Zespołu Szkół nr 2 w Mrągowie oraz I Liceum Ogólnokształcącego w Olsztynie.

Jak co roku uczniowie Liceum Ogólnokształcącego nr 9, którzy działają w szkolnym klubie wolontariuszy, pomogli nam w porządkowaniu cmentarza żydowskiego. Jesienią, przed 1 listopada, wzięli udział w akcji sprzątania. Poznali również historię tego miejsca oraz twórcę zabytkowego budynku Bet Tahary, Ericha Mendelsohna.

Koordynacja: Kornelia Kurowska, Marianna Nowicka

Wsparcie finansowe: Goethe-Institut

Ad. 2 PROGRAM TRANSGRANICZNY

Program Study Tours to Poland | Wizyty Studenckie STP

2025 to kolejny rok realizacji Programu STP (ścieżka Wizyty Studenckie STP), który „Borussia” aktywnie współtworzy od kilkunastu lat ściśle współpracując z Fundacją Liderzy Przemian z Warszawy.

Celem programu jest prezentacja współczesnej Polski młodym obywatelom państw-sąsiadów w Europie Wschodniej (obecnie Mołdawii, Ukrainy). Jako partner programowy odpowiadamy za tworzenie wspólnie z partnerami merytorycznego kształtu Programu, przeprowadzenie jego promocji, rekrutację osób uczestniczących oraz organizatorów wizyt – polskich organizacji pozarządowych oraz za kontakty z bezpośrednimi organizatorami wizyt, monitoring wizyt studyjnych i bieżącą obsługę programu. Od 2022 r. w związku z agresją Rosji na Ukrainę Program realizowany jest w zmodyfikowanej formule. Wizyty odbywają się w grupach ukraińskich i ukraińsko-mołdawskich, a językami roboczymi są ukraiński i angielski.

W lutym 2025 r. odbyło się seminarium przygotowawczo-szkoleniowe. W ramach podnoszenia kompetencji osób koordynujących wizyty studyjne i w trosce o dobrostan ukraińskich uczestników zorganizowano w jego ramach warsztaty na temat pracy z osobami w traumie, budowania efektywnej komunikacji w grupie, tworzenia warunków do skutecznego prowadzenia procesu edukacyjnego.

W ramach edycji wiosennej (kwiecień-maj 2025) Wizyt Studenckich STP odbyło się 6 wizyt studyjnych.

Organizatorami wizyt były następujące organizacje: Fundacja Edukacji Pozaformalnej z Bielska-Białej; Federacja Mazowia z Warszawy; Fundacja Kultury Duchowej Pogranicza z Lublina; Fundacja Św. Ignacego Loyoli z Krakowa, Stowarzyszenie Aktywności Przeróżnych niemarudni.pl z Katowic, Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych Erasmus (Erasmus) z Nowego Sącza.

Łącznie w edycji wiosennej wizyt studenckich udział wzięło 78 osób, 64 z nich pochodziło z Ukrainy, 14 z Mołdawii. Edycja była silnie sfeminizowana – łącznie w wizytach wiosennych udział wzięło 4 mężczyzn (2 z Mołdawii i 2 obywateli Ukrainy, w tym 1 mieszkający w Niemczech). Spośród obywateli i obywaterek Ukrainy biorących udział w wizytach tylko kilka osób mieszkało poza krajem pochodzenia (Niemcy, Szwajcaria, Włochy).

W ramach edycji jesiennej (październik – listopad 2025) również odbyło się 6 wizyt. Ich organizatorami były następujące organizacje: Dom Ukraiński z Przemyśla, Stowarzyszenie Level UP z Łodzi; Instytut Studiów Strategicznych z Krakowa; Fundacja Instytut Równowagi Społeczno-Ekonomicznej z Gdańska; Fundacja na Rzecz Studiów Europejskich z Wrocławia; Fundacja KOSMOS z Torunia.

W edycji jesień 2025 w ramach Programu Study Tours to Poland dla studentów wzięły udział łącznie 83 osoby, w tym 77 kobiet i 6 mężczyzn. 68 osób (82%) pochodziło z Ukrainy, 15 (18%) z Mołdawii. 2 osoby z grupy studiowały poza krajem swojego pochodzenia na terenie UE – w Rumunii.

Połowa wizyt odbyła się w grupach jednorodnych – ukraińskich z roboczym językiem ukraińskim, trzy w grupach ukraińsko-mołdawskich z językiem angielskim jako językiem roboczym.

20 lata STP - spotkanie absolwentkie

1 lutego 2025 r. odbyło się spotkanie osób absolwentkich Programu Study Tours to Poland. Okazją do spotkania była przypadająca na rok akademicki 2024/25 20. rocznica działania Programu. Aktualna sytuacja społeczno-polityczna w krajach Programu, w szczególności wojna w Ukrainie, która dotknęła i codziennie dotyka absolwentów i absolwentki STP, powoduje, że obecnie nie jest możliwe uczczenie tej rocznicy we wcześniej praktykowany sposób (duże spotkania absolwentkie kierowane do osób ze wszystkich krajów Programu z okazji 10- i 15-lecia). Mając jednak na uwadze to, by nie stracić relacji z tymi, którzy brali udział w wizytach studyjnych, zorganizowane zostało spotkanie rocznicowe kierowane do osób absolwentkich mieszkających w Polsce. Na nasze zaproszenie odpowiedziało 59 osób.

Za unikatowe elementy programu z perspektywy czasu i swoich aktualnych doświadczeń uczestnicy i uczestniczki spotkania uznali:

- unikalną formułę wizyty studyjnej, która daje możliwość w krótkim czasie zebrania różnorodnej wiedzy i doświadczeń, jest stosunkowo dynamiczna. Odróżnia się o typowej oferty dla młodych osób takiej jak wymiany, seminaria, konferencje;
- przyjemne, przyjacielskie doświadczenie, nawiązanie pogłębionych relacji, z których wiele trwa dotychczas;
- poszerzenie perspektywy, bycie w przestrzeni, gdzie łamane są stereotypy, np. związane z dystansem władza-obywatel – możliwość spotkania ze znanymi osobami, osobami sprawującymi władzę itp.
- zainspirowanie, zmotywowanie do działania czy to w aspekcie rozwoju indywidualnego, czy działalności społecznej.

Koordinacja: Ewa Romanowska

Finansowanie: Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności

Ad. 3. EDUKACJA OBYWATELSKA/WOLONTARIAT

Workcamp historyczny na Mazurach

W dniach 24.07.-03.08.2025 w Olszynie k. Szczytna na Mazurach odbył się polsko-niemiecki workcamp historyczny dla młodzieży. Młodzi ludzie z Niemiec i Polski wspólnie pracowali nad uporządkowaniem i uczelnieniem cmentarza z kwaterą wojenną, położonego koło Wielbarka. W ramach workcampu uczestniczki i uczestnicy projektu poznawali wielokulturową, skomplikowaną historię regionu Warmii i Mazur, poszerzali swoją wiedzę i doświadczenia o nowe perspektywy, brali udział w warsztatach edukacyjnych, zajęciach integracyjnych i objazdach po regionie. Program obejmował również wizytę w Malborku i Europejskim Centrum Solidarności w Gdańsku.

Organizatorami projektu była – oprócz Borussii – była Niemiecka Komisja Do Spraw Grobów Wojennych (Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.) Partnerem projektu było Nadleśnictwo Wielbark. Projekt został dofinansowany przez Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży.

Warsztaty „Śladami historii nad Bałtykiem” w Golm

Kamminke/Niemcy, 12.-25.07.2025

„Śladami historii nad Bałtykiem” to projekt adresowany do młodych ludzi w wieku 14-16 lat z Polski, Niemiec i Ukrainy. Zajęcia odbywały się na wyspie Uznam nad Morzem Bałtyckim, niedaleko granicy polsko-niemieckiej, w ośrodku edukacyjnym mieszczącym się przy cmentarzu wojennym i miejscu pamięci.

W czasie II wojny światowej, w marcu 1945 r. w nalocie bombowym na położone niedaleko Świnoujście zginęło wiele osób. Była wśród nich ludność cywilna, a także żołnierze. Wielu z nich pochowanych jest na cmentarzu wojennym w Golm. Uczestnicy warsztatów poznawali lokalną historię miejsca i biografie mieszkańców. Zastanawiali się także, jak II wojna światowa wpłynęła na ich indywidualne losy, a także dzieje Polski, Niemiec, Ukrainy i Europy. Uczestnicy brali także udział w pracach porządkowych na tamtejszym cmentarzu. W programie organizatorzy zaplanowali zajęcia integracyjne, animacje językowe, gry i zabawy. Zajęcia odbywały się w 3 językach: polskim, niemieckim i ukraińskim. W warsztatach w Kamminke wzięło udział: 25-osobowa grupa młodzieży w wieku 13-16 lat. Opiekunem grupy polskiej był Sebastian Bierdziński.

Koordinacja: Kornelia Kurowska

Partner: Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.

Projekt został dofinansowany przez Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży.

„Generation Europe: The Academy”

W ramach projektu „Generation Europe” w 2025 r. prowadziliśmy działania lokalne z udziałem polskich uczestników z Mrągowa i okolic. Grupa projektowa opracowała pomysły na lokalne miniprojekty, które stanowiły odpowiedź na aktualne problemy w środowisku społecznym.

Członkowie lokalnej grupy przeprowadzili 15 warsztatów dla swoich rówieśników w ramach lekcji wychowania obywatelskiego w szkole – tematem była mowa nienawiści. W Zespole Szkół nr 2 w Mrągowie zorganizowali Akcję „Żonkile”, upamiętniającą wybuch powstania w warszawskim getcie podczas II wojny światowej. Nasi uczestnicy wykonali symboliczne żonkile z papieru, które rozdawali innym uczniom (kwiecień)

Przed majowymi wyborami prezydenckimi w Polsce uczestnicy projektu „Generation Europe” przeprowadziła akcję „Młodzież głosuje”, promującą frekwencję wyborczą. Nasi uczestnicy zachęcali swoich rówieśników i innych młodych ludzi do udziału w wyborach oraz wyjaśniali im, dlaczego powinni korzystać ze swoich praw obywatelskich.

Jesienią wzięli udział w pokazach festiwalu filmowego Watch Docs oraz w wydarzeniach Festiwalu Mendelsohna.

Koordinacja: Kornelia Kurowska, Magdalena Hoffleit
Finansowanie: PNWM, IBB e.V., Program Erasmus+

Staże wolontariackie w ramach programu UE „Europejski Korpus Solidarności”

Pod koniec listopada 2025 r. roczny wolontariat w „Borussii” rozpoczęli Victoria Serrano Pobo z Hiszpanii i Gregoire Blot z Francji. W grudniu uczestniczyli w wydarzeniach organizowanych i realizowanych przez „Borussię”, włączali się aktywnie przede wszystkim w działania skierowane do dzieci i młodzieży. Na pierwszy miesiąc ich pobytu w Olsztynie złożyły się działania integracyjne, poznawanie miasta i specyfiki działalności „Borussii” oraz organizacji partnerskich, a także asystowanie w prowadzeniu warsztatów z młodzieżą i dziećmi z olsztyńskich szkół w ramach projektu „Olsztyn. Pamięć miasta”. Z wielkim zaangażowaniem włączyli się również w przygotowanie otwartego wydarzenia finałowego w ramach projektu – międzypokoleniowej akcji wymiany wspomnień, będącej jednocześnie interaktywną emocjonalną mapą Olsztyna, współtworzoną przez mieszkańców.

Finansowanie: Program UE „Europejski Korpus Solidarności”

Ad. 4 INNE PROJEKTY I DZIAŁANIA

Cykl „U noju/U nas”

W 2025 r. odbyła się II edycja projektu „U noju / U nas”. To przedsięwzięcie „Borussii” realizowane we współpracy z Teatrem Jaracza, na które składa się cykl spotkań, w trakcie których sondujemy nasze relacje z regionem, sprawdzamy, co to znaczy „być stąd”, badamy, co ma na ten temat do powiedzenia literatura, sztuka i twórcy oraz twórczynie kolejnych pokoleń. Poruszamy tematy trudne i przemilczane, testujemy, czy jeszcze nas obchodzą, czy mamy powinności wobec naszych poprzedników na tych ziemiach. W ramach „U noju” chcemy ukazywać wielobarwne, wieloetniczne i wielokulturowe dziedzictwo, z którego możemy korzystać. Pytamy, co to znaczy być z Warmii i Mazur, i kim tu jesteśmy – turystami, przechodniami, potomkami osadników, neo-Warmiakami i neo-Mazurami, obywatelami świata, a może rozgoryczonymi prowincjuszami?

W ramach cyklu odbyło się w 2025 r. 6 spotkań otwartych, 6 warsztatów skierowanych do różnych grup odbiorców oraz koncert. Wspólnym mianownikiem wszystkich przedsięwzięć był region – Warmia i Mazury.

W 2025 r. zaprosiliśmy na następujące spotkania otwarte:

1. „Exodus. Historia ludzkości” – spotkanie autorskie z dr. Andreasem Kossertem (27.06.2025), Dom Mendelsohna, prowadzenie Kornelia Kurowska.

Publikacja „Exodus. Historia ludzkości” to najnowsza pozycja w bogatym dorobku Andreeasa Kosserta, wybitnego badacza i uznanego popularyzatora dziejów najnowszych Europy Środkowo-Wschodniej. Ukazała się 2024 r. nakładem Stowarzyszenia Wspólnota Kulturowa „Borussia”. Jej autor przywołuje przykłady z różnych epok i części świata, ukazując ucieczki i migracje jako doświadczenie ogólnoludzkie, towarzyszące nam od zarania dziejów. Poza bogatym tłem historycznym książkę wyróżniają przykłady indywidualnych i literackich świadectw ofiar wypędzeń. Autor oddaje głos „zwykłym ludziom”, ukazując wspólne dla wszystkich egzystencjalne doświadczenie wykorzenienia, walkę o odnalezienie się w nowym miejscu, a także strategię radzenia sobie z cierpieniem i emocjonalną ceną przesiedleń. Pokazuje również, że historia ucieczki to historia uniwersalna, głęboko wpisana także w polskie doświadczenie. Fragmenty tekstu w czasie spotkania przeczytał aktor Tomasz Czaplarski, fragmenty poezji Irena Telesz-Burczyk.

2. „Warmińskie ścieżki” (14.08.2025), Dom Mendelsohna.

Spotkanie miało formę rozmowy trzech kobiet: Petry Reski (Niemcy), Joanny Wilengowskiej i Klaudii Czaboryk (Polska). Tematem były zawiłości warmińskich losów. Goście dyskutowały o warmińskości

wiejskiej i miejskiej, polskiej i niemieckiej, tej odziedziczonej po przodkach, tej zasiedzanej i tej nabytej. Było to również spojrzenie na zagadnienie tożsamości, relacji z miejscem z różnych perspektyw pokoleniowych, które reprezentowały rozmówczynie.

3. Debata „Od przeszłości do przyszłości: co dalej z mazurskością?” (05.09.2025), Dom Mendelsohna. Debata z udziałem Wiktora M. Leyka i dr. Roberta Kempy, moderacja dr Piotr Szatkowski.

Tematem spotkania był mazurska kultura i tożsamość, które od dziesięcioleci toczą nierówną walkę o przetrwanie – ułożone między trudną przeszłością a gładziszaltującą współczesnością. Dyskutowano o tym, jakie elementy mazurskości przetrwały próbę czasu, a które zanikają w obliczu globalizacji i migracji, jak odbudować i pielęgnować unikatowe dziedzictwo regionu, by stało się częścią codzienności nowych pokoleń. A także jak wyrazić przywiązanie do kultury mazurskiej w erze ogromnych przemian społeczno-technologicznych oraz czym jest tak naprawdę mazurskość, skoro definicje tożsamościowe wśród samych potomków Mazurów potrafią być tak różne. Poruszono kwestie historyczne, językowe, mówiono o tradycjach i ich roli w kształtowaniu tożsamości mieszkańców Mazur – zarówno tych z mazurskimi korzeniami, jak i nowych osadników. Debata była próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie czy w XXI wieku istnieje jeszcze przestrzeń dla mazurskości.

4. „Krzyżacy, czyli my” – dyskusja z udziałem Ishbel Szatrawskiej, Krzysztofa Beški, Wojciecha Kujawskiego, prowadzenie: Joanna Wilengowska (12.09.2025). Teatr im. Stefana Jaracza w Olsztynie

Rozmowa odbyła się w przededniu premiery spektaklu „Krzyżacy” w reżyserii Jana Klaty w olsztyńskim teatrze. Punktem wyjścia była kwestia postrzegania mieszkańców i mieszkanki Warmii i Mazur poza regionem („To Krzyżacy” - mówili o nas na letnich koloniach gdzieś w Polsce. Albo: „oni przyjechali od Krzyżaków”). Rozmawiano o tym, co oznacza bycie stąd, bycie z Warmii lub Mazur, i czy współcześni mieszkańcy regionu czują się dziedzicami lub sukcesorami tych, którzy mieszkali tu wcześniej – Prusów, Krzyżaków, Wschodnioprusaków, Warmiaków i Mazurów. Poruszono kwestię chcianej i niechcianej sukcesji oraz jej różnych wariantów. Do dyskusji zaproszeni zostali autorzy i autorki książek pochodzący z Warmii i Mazur.

5. „Mój Olsztyn. Domonologia” – nowa książka Kazimierza Brakonieckiego. Spotkanie z autorem, prowadzenie Ewa Romanowska (04.11.2025), Dom Mendelsohna

Spotkanie osnute wokół najnowszej książki Kazimierza Brakonieckiego – poetycko-eseistycznej podróży po przestrzeni Olsztyna, który dla autora jest nie tylko geograficznym punktem na mapie, lecz także duchowym i kulturowym domem. W książce Kazimierz Brakoniecki łączy osobiste wspomnienia z refleksją nad historią, krajobrazem i tożsamością Warmii – tworząc oryginalną „teorię miejsca”, w której dom, miasto i człowiek splatają się w jedno. W czasie spotkania zaprezentowane zostały fragmenty tekstu w autorskiej interpretacji.

6. „Ziemie Odzyskane – ciężar czy europejska szansa?” (27.11.2025), Teatr im. Stefana Jaracza

Naszymi gośćmi byli Sławomir Sochaj, autor książki „Niedopolska” oraz historyk Artur Sobiela. Uczestnicy dyskusji prowadzonej przez Ewę Mazgał zastanawiali się nad różnicami między Polską poniemiecką i „popolską”. Szukali odpowiedzi na pytanie czy to, że mieszkańcy tych krain mają różne doświadczenia historyczne i życiowe przynosi wymierne skutki społeczne, czy „Niedopolska” naprawdę istnieje.

Każde ze spotkań otwartych było tłumaczone na polski język migowy. Nagrania ze spotkań opatrzone transkrypcją zostały opublikowane na kanale YouTube „Borussii”.

W ramach realizacji projektu odbył się również cykl 6 warsztatów o tematyce regionalnej:

1. warsztat dla dzieci ze szkoły podstawowej ze słówek gwary warmińskiej i tradycji warmińskich (prowadzące Marianna Nowicka i Joanna Wilengowska, 11.08.2025, Gronity) ; 3 warsztaty dla młodzieży z podstaw lokalnej tożsamości, podstaw genealogii oraz literatury jako przestrzeni odnajdywania odpowiedzi na wyzwania współczesnego świata (prowadzące Marianna Nowicka i Ewa Romanowska: 20.10.2025, 24 i 25.11.2025), warsztat dla seniorów i seniorek poświęcony warmińskiej tożsamości (09.10.2025, Dom Mendelsohna, prowadzący Łukasz Ruch), warsztat otwarty nt. Narzędzi cyfrowych do odkrywania i badania mazurskości (05.09.2025, Dom Mendelsohna, prowadzący dr Piotr Szatkowski).

Elementem projektu był także odbywający się już po raz drugi tzw. Dzień Warmińsko-Mazurski – letnie przedsięwzięcie z elementami artystycznymi. W 2025 r. wydarzenie artystyczne odbyło się w ramach Dnia Warmińskiego (06.09.2025) w Domu Mendelsohna.

Złożyła się na niego prelekcja „O pierwszym, który po latach otworzył warmińskie usta” – Edward Cyfus we wspomnieniu Łukasza Rucha oraz koncert Mary Rumi „Melodie Warmii i Mazur”. Podczas koncertu Mary Rumi zaprezentowała kolaż pieśni warmińskich, które wykonuje i opracowuje od roku 2008 - wszystkie zostały „ugwarzone” przez Edwarda Cyfusa. Publiczność usłyszała utwory nawiązujące formą do najstarszych śpiewaczych opowieści, zarówno w wersji tradycyjnej z towarzyszeniem liry korbowej, jak i w wersji nowoczesnej, na instrumencie klawiszowym. Recital był podróżą zarówno po regionie, jak i po różnych stylistykach muzycznych i czasach.

W ramach projektu przygotowano przypinki ze słówkami warmińskimi, zakładki oraz notesy promujące gwarę warmińską.

Projekt dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, ze środków Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz Goethe-Institut w Warszawie.

Koordynacja: Ewa Romanowska

Projekt „Olsztyn. Pamięć miasta”

Projekt odbywał się w 2 etapach. Pierwszym był cykl 15 warsztatów edukacyjno-twórczych realizowanych w okresie od października do grudnia 2025 roku, skierowanych do dzieci i młodzieży z olsztyńskich szkół. Warsztaty miały charakter interdyscyplinarny i łączyły elementy edukacji pozaformalnej, edukacji etnograficznej z działaniami twórczymi – plastycznymi i fotograficznymi. Pracowaliśmy z uczestnikami i uczestniczkami nad wydobywaniem wspomnień i historii związanych z miastem z młodszymi dziećmi poprzez metody animacyjne i twórcze, z młodzieżą poprzez wykorzystanie narzędzi i metod edukacji etnograficznej jak wywiady, pracę z pamiątkami rodzinnymi. Ważnym elementem było budowanie relacji z miastem – zachęcanie do odkrywania miejsc ważnych dla nich i ich bliskich oraz do refleksji nad własnymi doświadczeniami.

Projekt był zaproszeniem do spojrzenia na miasto jako przestrzeń tworzoną przez ludzi – ich wspomnienia, emocje i osobiste historie. Zależało nam na pokazaniu, że te same miejsca – ławka w parku, droga do szkoły czy miejsce pierwszej randki – mogą mieć zupełnie różne znaczenia dla różnych osób, a pamięć miasta budowana jest z wielu indywidualnych perspektyw.

Warsztaty miały interaktywny charakter i miały na celu zaangażowanie uczestników – pozwolić im poczuć, że ich głos i ich doświadczenia są istotną częścią opowieści o Olsztynie. Efekty pracy warsztatowej stały się podstawą do stworzenia wystawy – interaktywnej, wyobraźniowej mapy wspomnień miasta.

W działania warsztatowe zaangażowane były m.in.: Centrum Polsko-Francuskie w Olsztynie, Szkoła Podstawowa nr 13, Szkoła Podstawowa nr 25, Zespół Szkół Ekonomicznych, Zespół Szkół Budowlanych, VI Liceum Ogólnokształcące, I Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 3 oraz IX

Liceum Ogólnokształcące.

Drugim etapem projektu była otwarta, międzypokoleniowa akcja „Pamięć miasta”, która stanowiła jego finał. Odbędzie się ona w dniach 17-10.12.2025 roku w Domu Mendelsohna. W jej ramach powstała przestrzenna, interaktywna instalacja – mapa wspomnień Olsztyna, zbudowana z modułów przypisanych do konkretnych miejsc w mieście.

Na mapę złożyły się zarówno materiały wypracowane podczas warsztatów, jak i zdjęcia oraz zapisane wspomnienia mieszkańców odwiedzających wystawę. Odwiedzający mogli swobodnie poruszać się po instalacji, czytać i oglądać zgromadzone treści, a także dopisywać własne wspomnienia i doświadczenia. Dzięki temu wystawa stawała się żywą, stale rozwijającą się opowieścią o mieście i przestrzeni do międzypokoleniowego dialogu.

Zależało nam, aby poprzez kontakt z historiami innych osób zachęcić uczestników wydarzenia do uruchomienia własnych wspomnień i podzielenia się nimi – do zauważenia, że każdy z nas współtworzy pamięć miasta.

W celu zwiększenia dostępności przygotowana została audiodeskrypcja wystawy. Ze względu na zainteresowanie zdecydowaliśmy o jej udostępnieniu także po zakończeniu projektu – do końca stycznia 2026 r. Zakładamy również możliwość dalszego prezentowania i rozwijania mapy wspomnień w kolejnych przestrzeniach, tak aby mogła być uzupełniana o nowe historie także po zakończeniu projektu.

Projekt realizowany był przez zespół związany z Olsztynem – animatorki, artystki i edukatorki pracujące w obszarze edukacji pozaformalnej. Do współpracy zaproszona została także scenografka i animatorka, dzięki której finałowe wydarzenie zyskało dodatkowy, wymiar artystyczny.

Projekt dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz Goethe-Institut w Warszawie.

Koordynacja: Marianna Nowicka

W 2025 r. prowadziliśmy także inne działania, realizowane we współpracy z partnerami lokalnymi oraz zagranicznymi:

26.01.2025 w imieniu Inicjatywy „Upamiętnienie dla Kortau” i „Borussii” zaprosiliśmy na **Marsz Pamięci i obchody 80. rocznicy tragicznej likwidacji zakładu psychiatrycznego w Kortau/Kortowie**.

Wydarzenie upamiętniało ofiary pogromu ze stycznia 1945 r., lecz także wszystkich pacjentów Kortau, którzy w czasie wojny trafili do obozów koncentracyjnych i miejsc zagłady oraz stracili życie w wyniku akcji „eutanazji”, prowadzonej przez nazistowskie państwo.

Z inicjatywy Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie w Domu Mendelsohna 22.05.2025 odbyło się spotkanie **„Miłość w czasie wojny”**, na którym gościliśmy ojca Vitaliya Osmolovsky’ego SJ, jezuitę pochodzącym z Żytomierza na Ukrainie. Zakonnik od początku wojny w Ukrainie koordynuje misję humanitarną dla ukraińskich uchodźców w Polsce i Ukrainie, współpracując z organizacjami pozarządowymi z całego świata. Pomaga także rodzinom, które straciły bliskich na wojnie.

Spotkanie **„1945-2025. Wiersze wojenne. INACZEJ. Oczami kobiet – oczami mężczyzn”** – odbyło się 9.05.2025 r. z okazji 80. rocznicy zakończenia II wojny światowej. Było poświęcone wierszom znanych twórców, które powstały w czasie II wojny światowej, których jednak nie znajdziemy na ogół w antologiach czy szkolnych podręcznikach. Usłyszeliśmy wiersze w wykonaniu Jolanty Rosy i Piotra Mitznera, które pochodzą z przygotowywanej do druku przez P. Mitznera antologii „Poezja polska 1939-1945”.

Wernisaż wystawy „**Przebudzone wspomnienia**” fotoreportera z Mozambiku Antonia Cossy, połączony ze spotkaniem z autorem. Tematem była recepcja Zagłady z perspektywy mieszkańców Afryki. Wystawa odbyła się 23.05.2025 r. jako wydarzenie towarzyszące Dniom Afryki na UWM w Olsztynie.

Festiwal Literacki Atlantyda Północy

W 2025 r. zaprosiliśmy na wydarzenia IV edycji Festiwalu Literatury „Atlantyda Północy, organizowane przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Olsztynie we współpracy z „Borussią” oraz Instytutem Północnym. Były to:

17.06.2025 „Zaśnięcie Anisy. Opowieść o polskich starowierach” – spotkanie autorskie z Katarzyną Roman-Rawską. Prowadzenie: Joanna Wilengowska

25.06.2025 „Nasze ulubione zwierzęta” – warsztaty ilustracji książkowej dla dzieci w Bibliotece Abecadło. Prowadzenie: Ewa Pohlke

28.06.2025 Olsztyn. Domonologia – spacer literacki z Kazimierzem Brakonieckim śladami rodzinnych opowieści

30.06.2025 Czytanie performatywne książki Joanny Wilengowskiej „Król Warmii i Saturna” w reżyserii Andrzeja Bartnikowskiego. Wystąpili aktorzy Teatru Jaracza – Agnieszka Giza i Cezary Ilczyna. Po czytaniu odbyło się spotkanie z autorką, które poprowadziła prof. Dorota Sepczyńska z Instytutu Filozofii UWM.

Wykład dr. Rafała Żytyńca „**Sarmacka kraina pamięci: twórczość Johanna Bobrowskiego w kontekście relacji polsko-niemieckich**” odbył się 18.07.2025 – okazją była 60. rocznica śmierci niemieckiego poety, prozaika i eseisty, związanego z literacką Grupą 47. Bobrowski był rzecznikiem wzajemnego poznania i porozumienia Niemców i ich wschodnich sąsiadów. Organizatorami spotkania poświęconego jego literackiemu dorobkowi były – poza „Borussią” – Muzeum Prus Wschodnich w Lüneburgu oraz Międzynarodowe Towarzystwo Johanna Bobrowskiego, którego członkowie wzięli udział w spotkaniu. Współpraca: Miejska Biblioteka Publiczna w Olsztynie.

Wsparcie finansowe: Goethe-Institut

Koordynacja: Kornelia Kurowska, Ewa Romanowska

W 2025 r. otrzymaliśmy 2 wyróżnienia:

Nagroda Hosenfelda-Szpilmana dla Fundacji „Borussia”

Ustanowiona przez miasto Lüneburg, tamtejsze Towarzystwo Uniwersytetu, Fundację Muzeum w Lüneburgu oraz Rotary Club Lüneburg Nagroda Hosenfelda-Szpilmana wyróżnia inicjatywy na rzecz pamięci i polsko-niemieckiego dialogu. „Borussia” otrzymała je za wieloletnią działalność edukacyjną i transgraniczną, włączającą młodych ludzi z Polski i Niemiec, promującą odwagę cywilną i postawy tolerancji, a także za budowanie przyjaznego sąsiedztwa, porozumienia i upowszechnianie idei europejskich.

Uroczystość wręczenia nagrody odbyła się w Lüneburgu 2.04.2025 r. Poruszającą laudację wygłosił dr Axel Smend, honorowy przewodniczący „Fundacji 20 lipca 1944 r.”. Mówił on m.in. „Borussia jest strażnikiem i promotorem dziedzictwa kulturowego oraz prekursorem autentycznego dialogu ponad granicami”. Podkreślił także, że „swoją niestrudzoną działalnością Borussia tworzy przeciwwagę dla prawicowego ekstremizmu i antysemityzmu”. Przedstawicielkom „Borussii” Nagrodę Hosenfelda-Szpilmana wręczyły prof. Heike Düselder oraz Alina Szpilman, wnuczka Władysława Szpilmana.

W uroczystości wzięło udział 180 osób, w tym wielu przyjaciół „Borussii” – naszych byłych wolontariuszy, współpracowników oraz przedstawicieli organizacji partnerskich, w tym także „Freunde der Borussia Olsztyn/Allenstein” e.V. „Borussię” reprezentowały Kornelia Kurowska, Ewa Romanowska, Ewa Pohlke i Magdalena Hoffleit.

Srebrny Laur „Najlepszym z Najlepszych”

Fundacja otrzymała także Srebrny Laur „Najlepszym z Najlepszych” w kategorii Społeczeństwo – jest to wyróżnienie przyznawane przez Samorząd województwa warmińsko-mazurskiego osobom, instytucjom z regionu, które odnoszą sukcesy na szczeblu ogólnopolskim, europejskim i światowym, a także przyczyniają się do promocji Warmii i Mazur poza ich granicami.

Kornelia Kurowska oraz Ewa Romanowska w 2025 roku zostały uhonorowane Odznaką Honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej” nadawaną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Udział w gremiach przedstawicielskich

Przedstawicielki zarządu Fundacji „Borussia” działają na forum miejskim i regionalnym w następujących ciałach przedstawicielskich:

Kornelia Kurowska jest członkinią Kapituły Literackiej Nagrody Warmii i Mazur „Wawrzyn” oraz Zespołu Koordynującego Olsztyński Budżet Obywatelski.

Ewa Romanowska została wybrana do Gminnej Rady Działalności Pożytku Publicznego, gdzie pełni funkcję przewodniczącej.

WYZWANIA ORGANIZACJI

1. Dysproporcja między skalą działań a potencjałem organizacyjnym

Jednym z podstawowych wyzwań Fundacji „Borussia” jest duża skala i różnorodność prowadzonych działań przy minimalnym zapleczu kadrowym (2 i ¾ etatu). Organizacja realizuje jednocześnie:

- międzynarodowe programy edukacyjne,
- działania młodzieżowe i wolontariackie,
- projekty pamięci i dziedzictwa kulturowego,
- wydarzenia literackie i artystyczne,
- współpracę transgraniczną,
- działania animacyjne i społeczne,
- obsługę Domu Mendelsohna jako miejsca otwartego dla mieszkańców i partnerów.

Tak szeroki zakres aktywności realizowany jest przez zespół odpowiadający de facto wielkości małej organizacji lokalnej. Oznacza to wysokie ryzyko przeciążenia pracowników, trudności w długofalowym planowaniu strategicznym oraz ograniczone możliwości rozwoju organizacji.

Szczególnym wyzwaniem pozostaje utrzymanie jakości programów przy równoczesnym prowadzeniu działalności administracyjnej, księgowej, projektowej, organizacyjnej i promocyjnej.

2. Niedostateczne zasoby w obszarze komunikacji i PR

Mimo bardzo wysokiej jakości programu merytorycznego oraz licznych partnerstw krajowych i międzynarodowych, działalność Fundacji nie jest wystarczająco widoczna w przestrzeni publicznej.

Przy ograniczonym zespole działania promocyjne mają charakter doraźny i projektowy, co utrudnia:

- budowanie rozpoznawalnej marki organizacji na poziomie ogólnopolskim,
- systematyczne docieranie do nowych odbiorców,
- rozwijanie społeczności wokół Domu Mendelsohna,
- profesjonalne prowadzenie komunikacji medialnej,
- promocję osiągnięć i rezultatów projektów,
- pozyskiwanie sponsorów i partnerów prywatnych.

Wyzwanie stanowi także brak możliwości stałej obsługi mediów społecznościowych, dokumentacji fotograficznej i audiowizualnej wydarzeń oraz regularnego przygotowywania materiałów prasowych i eksperckich.

3. Brak nowoczesnej i funkcjonalnej strony internetowej

Istotnym problemem organizacyjnym i komunikacyjnym pozostaje brak nowoczesnej strony internetowej odpowiadającej skali działań Fundacji.

W praktyce ogranicza to:

- archiwizowanie dorobku organizacji,
- dostępność informacji o projektach,
- promocję wydarzeń,
- komunikację z partnerami zagranicznymi,
- pozyskiwanie nowych odbiorców i wolontariuszy,
- prowadzenie działań fundraisingowych,
- budowanie trwałej obecności cyfrowej.

Brak stabilnej platformy internetowej powoduje również ryzyko utraty części efektów wieloletniej działalności dokumentacyjnej i edukacyjnej. Szczególnie istotne jest to w przypadku organizacji zajmującej się pamięcią kulturową, historią lokalną i dialogiem międzykulturowym.

4. Wyzwania związane z utrzymaniem i konserwacją Domu Mendelsohna

Fundacja odpowiada nie tylko za program społeczno-kulturalny, lecz także za utrzymanie zabytkowej infrastruktury związanej z Domem Mendelsohna – obiektu o wyjątkowym znaczeniu historycznym i architektonicznym.

Prowadzenie bieżących prac konserwatorskich i zabezpieczających generuje wysokie koszty organizacyjne i finansowe, obejmujące m.in.:

- konieczność pozyskiwania środków na remonty i konserwację,
- koordynację prac technicznych i specjalistycznych,
- utrzymanie standardów bezpieczeństwa obiektu,
- dostosowywanie przestrzeni do działalności edukacyjnej i kulturalnej,
- pogodzenie funkcji zabytkowej z funkcją aktywnego centrum społecznego i turystycznego.

Dodatkowym wyzwaniem jest fakt, że utrzymanie zabytku wymaga stałej opieki i długofalowego planowania, podczas gdy większość dostępnych środków finansowych ma charakter krótkoterminowych grantów projektowych.

5. Brak stabilnego finansowania instytucjonalnego

Fundacja funkcjonuje głównie w oparciu o finansowanie projektowe pochodzące z grantów publicznych, programów międzynarodowych i środków partnerskich.

Model ten powoduje:

- brak stabilności finansowej,
- trudności w utrzymaniu zespołu,
- konieczność ciągłego aplikowania o środki,
- ograniczone możliwości zatrudniania nowych pracowników,
- brak bezpieczeństwa instytucjonalnego,
- wysokie ryzyko uzależnienia działań od wyników konkursów grantowych.

Przy tak szerokiej działalności brak stałego finansowania operacyjnego utrudnia rozwój organizacji i osłabia możliwość długofalowego planowania strategicznego.

Szczególnie problematyczne jest finansowanie działań, które są kluczowe dla trwałości organizacji, ale trudne do wpisania w projekty grantowe, takich jak:

- administracja,
- rozwój infrastruktury cyfrowej,
- utrzymanie obiektów,
- rozwój zespołu,
- działania sieciujące i rzecznicze.

6. Ryzyko przeciążenia organizacyjnego i wypalenia

Przy tak dużej liczbie wydarzeń, partnerstw i projektów istnieje realne ryzyko przeciążenia organizacyjnego zespołu oraz wypalenia osób stale zaangażowanych w działalność Fundacji.

Szczególnie obciążające są:

- wielozadaniowość,
- konieczność równoczesnego prowadzenia kilku projektów,
- duża odpowiedzialność organizacyjna,
- praca wydarzeniowa poza standardowymi godzinami,
- presja pozyskiwania środków finansowych.

W dłuższej perspektywie może to wpływać zarówno na dobrostan zespołu, jak i na zdolność organizacji do utrzymywania wysokiej jakości działań.

Wyzwania na przyszłość:

W kolejnych latach kluczowe dla rozwoju Fundacji będą:

- profesjonalizacja działań komunikacyjnych i fundraisingowych,
- stworzenie nowoczesnej strony internetowej i archiwum cyfrowego,
- pozyskanie stabilnego finansowania instytucjonalnego,
- rozwój zespołu i zwiększenie liczby etatów,
- budowanie długofalowych partnerstw strategicznych,
- zabezpieczenie infrastruktury Domu Mendelsohna,
- dalsze angażowanie młodzieży i wolontariuszy,
- utrzymanie wysokiej jakości programu przy rosnącej liczbie działań.

7. Zawieszenie działań partnerskiej organizacji wspierającej Freunde der Borussia Olsztyn/Allenstein e.V.

Pomimo ograniczonych zasobów Fundacja „Borussia” realizuje działalność o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym, pełniąc ważną rolę w obszarze edukacji obywatelskiej, dialogu międzykulturowego oraz ochrony dziedzictwa kulturowego Warmii i Mazur.

Opracowanie: Zespół